

e vád tarthatatlanságát kimutatni, amikor a nemzetünk sorsa felett ítélkező bírák előtt tárgyilagosan fogják megvilágítani a világtörténelemből jól ismert és a világ aeoropágja által immár többé-kevésbé elismert geopolitikai determináltságunkat, s ennek történelmünk során nem egyszer bekövetkezett szomorúan vészes következményét. És a legközelebbi múlt tragikus eseményeinek hűséges előadásával lesz mód bizonyítani, hogy a fegyveres megszállás, kényszer és fenyegetés pokoli erői megfosztották a nemzetet akarától, nem lehetett ura cselekedeteinek és elhatározásainak. Mert a népek életében is mentesítő körülmény a beszámítás alól az ellenállhatatlan erő és a fenyegetés.

Bűnhődjön a legsúlyosabb megtorló büntetéssel mindenki, aki a nemzet katasztrófájának felidézője, a háborús bűnök elkövetője volt. Ez a nemzet belső megtisztulásának és külső megbecsülése visszaszerzésének elengedhetetlen útja. De hallgasson el immár a szinte pervers masochista önmarcangolást diktáló javaslatok szava. Amint nincs ember, aki életében ne tévedett volna, úgy nincs nemzet sem, amely makulátlan lenne. Ellenségeink számára ne szállítsuk magunk a vád anyagát! Jól jegyezzük meg, hogy öntudat, önérzet, önmegbecsülés olyan éltető elemei a nemzeti közösségnek, mint akár az egyesnek. Egy lelkében örökös bűntudatba, szellemi és erkölcsi csökkentértékűségbe ringatott nemzet a népek nagy családjában csak mint helota foglalhat helyet, de önálló építő, alkotó munkára képtelen.

Ha a történelem folyamán tévedtünk, beismerjük tévedésünket azzal, hogy nincs nemzet, amely ne tévedett volna, amint alig van nép, amelyiket nehezebb feladatok elé állítottak volna az ellentétes történelmi erők, mint a magyar népet. Ezért hisszük és tudjuk, Zrinyivel: "Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók". — Ezért merünk nyílt tekintettel megjelenni a világ ítélőszéke előtt, és ezért bízunk a világot rendező hatalmak igazságszolgáltatásában.

(1945-46 körül, korábban még nem publikált kézirat)

És most merre: nemzetközi organizáció vagy anarchia felé?

A világtörténelem ismét gazdagabb lett egy harmincéves háborúval. Mert ma már tisztán látható, hogy az 1918. évi béke csak fegyverszünetet jelentett, amikor a meg nem békélt felek egy öldöklő gazdasági harc után ismét fegyvert ragadva, robbantották ki azt a szörnyű második pusztító katasztrófát, melynek nyomán romokban hevert a világ egyik tekintélyes civilizált része.

És mint olyankor immáron szokásos, amikor a végzet az emberiségre rászakad, ismét az emberi nem elé görbül a nagy kérdőjel: meddig tart még az ember pusztító végzete, van-e immár egyszer szabadulás a háborúk poklából?

A megkínzott emberi lélek elénk meredő kérdésére már itt, fejtegetéseink legelején egyirányban megcáfolhatatlan biztos feleletet adhatunk. Ha az államokba tömörülő és nemzetközösségben élő emberek ezen az úton haladnak továbbra is, amelyen eddig botorkáltak, úgy hiú ábránd, hogy háborús végzetüket legyőzhetik.

Az utolsó harminc év alatt a civilizált világot ért tragédia azonban szellemi és anyagi értékpusztításában olyan minden előzőket felülmúló, hogy ha az emberiség szándékosan nem akar végromlásába rohanni, radikálisan új utakra kell térnie, felégetve maga mögött mindazt a múltban gyökeredzőt, ami visszahúzza, s egészen új utak keresésében megakadályozza. Mert, ha valamikor, úgy e harminc évben a lelkek forradalmasításának meg kellett történnie! - Ha még most sem, úgy megérdemli reá váró, kikerülhetetlen végzetét.

Merre vezethet a követendő új út?

A kérdésre tudományos tárgyilagossággal szeretnénk felelni, vagyis tanulmányunk végkövetkeztetését minden politikai ideológiától mentesen tárgyi bizonyítékokra alapítani.

Mik lehetnének mások e bizonyítékok, mint a világtörténelem tényei. Historia est magister vitae? - Valóban az volna, ha a történelmet ismernék.

De az ember annyira a jelenben él, hogy még saját életének a történetét sem ismeri. Mily könnyen és gyorsan ment feledésbe a ma élő idősebb generációk előtt is pl. az első világháború sok értékes szomorú emléke. Ma mit tud a távolabbi múlttól az, aki az iskola padjait elhagyja?!

E sorok olvasóját ezért kérem, ne ijedjen meg, ha a történelem könyvét előtte néhány percre fellapozom. Eleve biztosítom, hogy ilyenféle szemlében aligha volt része.

Az iskola padjaiból kikerülve a történelmi események felsorolt egymásutánja gyakran és méltán úgy maradt meg emlékezetünkben, mint értelmetlen zűrzavar, vagy legjobb esetben színes kaleidoszkóp.

Próbáljunk ezért kissé a történések mögé nézni, mégpedig célunknak megfelelően az emberiség önmarcangoló mély törvényeibe tekinteni, és kérdezzünk.

Van-e egyáltalán a történelmi eseményeknek valamilyen emberileg felfogható értelme? - A történéseknek ebben a látszólag értelemnélküli káoszában van-e valami olyan, ami azoknak immanens értelméről tanúskodik?

Az emberi nem története ui. kívülről szemlélve semmi más, mint egymást követő háborúk szakadatlan láncolata. Itt van előttünk egy kimutatás, melyből azt látjuk, hogy a homo sapiens pl. Kr. e. 1496-tól Kr. u. 1925-ig terjedő 3421 év alatt mintegy 3153 évig öldökölte embertársát, s így mindössze 268 évig élt békében. De még az 1918 és 1938. évek közti ún. "békeévekben" is 26 háborús összetűzésről ad számot a Nemzetek Szövetségének hivatalos statisztikája. Úgy hogy az ember mindazt, amit tudományban, művészetben, technikában, iparban, kereskedelemben, egyszóval civilizációban nagyot alkotott, csak sietve, mintegy a háborúk közti szünetben hozta nagyrészt létre.

"Mit ettél föld, hogy egyre szomjazol, hogy annyi könnyet és vért iszol" - kérdezzük Petőfivel, vagyis mi determinálja az embert az állandó fegyveres küzdelemre?

Kínos kérdésünkre, ismételjük, csak a történelem adhat tárgyilagos feleletet, amikor a történelem pár legjellemzőbb lapján a felénk rohanó események során kérdezni fogjuk, melyek azok a történelmi erők, melyek azokat megszábták, melyekkel szemben akkor is hiábavaló volt a szembeszegülő emberi erő kifejtés?

Ha a történelmi eseményeket éles reális görcső alatt szemléljük, vagyis ha megfosztjuk attól a sok cifra sallangtól, amelyekkel az idők folyamán azokat feldíszítették, azt látjuk, hogy azok nagyrészt ugyanazoknak a tényezőknek az eredői.

Mint minden élő szervezetnek, a népeknek életműködéseit is két fő motorikus erő irányítja: az ön- és a fajfenntartás biológiai törvénye.

Így az első népi mozgalmak, a vándorlások megindulásának azok a geológiai változások az előidézői, amelyeknek a nyomán az éghajlat módosulása bizonyos

eddig lakott területekről tovább úzi, melegebb éghajlat alá tereli az embert és vele állatait.

Ezt a jelenséget észleljük már a legelső történelmi emlékeink alapján.

A történelmi idők világosságát a Kr.e.-i negyedik évezred végétől szoktuk számítani, amikor ui. a szumérok nevével, mint a legelső történelmi néppel, melyről tudomásunk van, találkozunk. Ők azok, akik a világ első birodalmát alapították, amikor városállamba egyesültek fejedelmeik, a "pateszik" alatt.

De ősi emlékeink alig kezdenek róluk beszélni, máris azt látjuk, hogy a Szumér föld fejedelmei egymással viaskodnak. Vajon miért? Elsősorban is a jobb legelőért, állatállományért, területháborításért... Hosszú időn keresztül idegen fajú nép területein nem háborgatta. Nyugati határán a bibliai Noé fiának, Sémnek a leszármazottjai, a sémi nyelvet beszélő sémi nomád törzsnek laktak, akik állattenyésztésből éltek, s így a jól művelt szomszédos szumér területekre mind többen szívesen szivárognak be az idők folyamán. Utóbb pedig már mint a föld igénylői veszik fel a harcot a magasabb kultúrájú, de kisebb népességű szumérokkal, mígnem végül a szumérság beleolvad a sémi fajba.

Íme, a történelem első emlékében itt a háború, a maga mély gyökerével, az ön- és fajfenntartás érdekében.

De nincs ez másként ehelyütt sem. Primitív nomád népek rohamozzák a jobb életviszonyok között élő, immár kultúraltabb népeket. De benn is folyik a küzdelem egymás között. Csak tekintsünk rá pl. Egyiptom történetére. Így a nevezetes föld egész története a IV. dinasztiaától a XV. dinasztiaáig egyfelől egymással civakodó, versenyző városok harca, különböző királyságokra való bomlása, majd ismét egyesülése, másfelől külső nomád népeknek (l. hixoszok) vagy idegen hatalmaknak babiloni, asszír támadása visszaverése, végül a küzdelem feladása.

Természetesen egyoldalú lenne a háborút előidéző elsődleges tényezők mellett másodlagos tényezők hatását tagadóba venni. Ilyenek érvényesülésével is találkozunk a legtöbbször. Ezt Herodotos nyomán a már hozzánk közelebb érő görög világ történetéből is jól látjuk. Az Athén és Spárta között folyó, szakadatlan testvérharcban, majd a perzsákkal vívott öldöklő küzdelmekben kétségtelenül ott találhatjuk a háborúk élesztőjeként: a családok (az Alkmaionidák és Peizisztrádák) ádáz viszálykodását, a demokratikus és oligarchikus ellentétet, de éppúgy ott kísért a dór és jón kulturális ellentét, mint még sok egyéb... De ezek között nem kis mértékben érvényesül az önfenntartás elemi szava. Így került ui. egymással ellentétbe Korinthos gazdasági érdekeltsége Athén Nyugat felé irányuló terjeszke-

désével, minthogy Peloponnesost csak Nyugat felől (Szcília, Alsó-Itália) lehetett élemezni.

De a görög történelem más tanulságot is rejt magában. A Perikles nevéhez fűződő, bár helyesen a béke korszakának nevezhető 15 évre, e kis szünetre a csaták zajában, esik az athéni kultúra virágzó kora.

Róma nagyságának és bukásának a története ma már eléggé tisztázott arra, hogy a gazdasági tényezők szerepét más erők mellett is eléggé világosan lássuk. Róma történetét két és fél évszázadon át az utolsó etruszk királynak (Tarquinius Superbus) elűzésétől az első pun háborúig (Kr. e. 264) nagyrészt a patriciusok és plebejusok egymás elleni küzdelmei töltik ki. Az önfenntartásban gyökeredző, gazdasági színezettségű világtörténeti integráló erőknek pedig olyan megnyilvánulásával találkozunk, mint azelőtt még sohasem.

A még száz évvel azelőtti szerény kis városka a 265. évi népszámlálás szerint immár 300 000 lakosú birodalomnak a központja az Arnótól a Messinai szorosig terjedő hatalmas földterületen. S amíg eddig a városállamokkal találkoztunk, mint legmagasabb politikai organizációkkal, addig most egy szélesebb kiterjedésű birodalmi szervezkedésnek vagyunk tanúi, melyben a római köztársaság kiterjeszti politikai hatalmának a határát egészen a Pó völgyéig, magába olvasztva a gallokat. Kiterjeszti mindezekre a területekre a latin nyelv uralmát, s várost alapít az Adria északi csücskén, Aquiléját.

Így indul meg azután Róma éa Karthago villongása, amely végül abba a százados pusztító küzdelemben robban ki, melyet a pun háborúk neve alatt ismerünk. Karthago elesik, s az akkori nyugati világ romokban és nyomorban hever. Majd bekövetkezik a görög, makedon felkelések kora s azok leveretésével a római imperium kiterjesztése mindezekre a területekre, vagyis Róma uralma a Földközi tengeren át az akkori egész civilizált világ fellett.

Amint ez a túlméretezett, de belsőleg meg nem szervezett hódítás végzetessé lett Keletre, akként vált veszélyessé Rómára is.

Mindaz jól ismert a történelemből, ami a belső polgárháborúk, külső ellenségeskedések, családi viszályok, császárok egymás elleni küzdelmei, a közerkölcsök megromlása stb. képében a római világbirodalom korhadtságát élénk tárja. Mígnem azután a népvándorlás hullámai temetik alá a nyugati világ eme kultúráját is.

A népvándorlás alatt Európa földje az orosz síkvidéktől az Atlanti óceánig majdnem ezer éven át egymást űző és pusztító népek tragikus színhelye. A

történelemalakító erők eme küzdelmében nyomtalanul tűnnek el a népek milliói, mint a hunok, gepidák, vandálok, herulok, longobárdok, a gótok, avarok és mások...

Új színt látunk a világ történeti eseményeiben a vallásháborúk alakjában. Az új és régi hit híveinek küzdelme változtatja át a világ színpadát véres csataterékké. Amint egy évszázaddal előbb Mohamed nevében Arábia, Közép-Ázsia és Afrika területein pusztítanak a hittérítők, most Nyugaton a Kereszt jegyében folyik az emberi vér. Nagy Károly fenn egészen az Északi és Balti tengerig terjeszti ki uralmát, délen az Adria partján lesz úrrá, és a Pireneusoktól Barcelona tájáig szorítja vissza a muzulmánokat.

A XI. században a kereszténység mint integráló erő jelentkezik. Különfajtajú népeket, királyságokat fog össze a Szentföld felszabadításának eszméjével egy cél érdekében a pax christiana megteremtéséért.

A történelemből jól ismerjük a keresztes háborúk sorsát. Az eszme elbukott az emberi gyarlóságok miatt. A császári és a pápai hatalom hegemonia elismertetéséért folyó párviadalból pedig mindkét fél vesztesként került ki. A reformációval pedig az egységes kereszténység összefogó ereje tűnik el. Az egyházszakadás az újkor derekán az európai államok kapcsolatait tépi szét, s robbantja ki elemi erővel a kegyetlen új vallásháborúkat. A német földön kitört 30 évig (1618-1648) tartó háborúban pedig nemcsak Németország vérzik el, de egy évszázadnál tovább tart egész Európa bomlási folyamata.

Ha valaki is valamikor, úgy Napóleon lehetett volna korának történelemformáló egyénisége. Mint fénylő meteor jelenik meg a súlyos válságban vajúdo európai államok égboltozatán, s bukik alá céltévesztetten a megsemmisülésbe.

Napóleon egy a XVIII. századi racionalista ideológiában gyökeredző, gazdasági pilléreken nyugvó óriási világbirodalmi rendszert szándékozott kiépíteni. Ahelyett azonban, hogy a gazdaságilag egyesített szárazföldi Európának létesítésére törekedett volna, Franciaországnak európai ipari monopóliumot akart juttatni. Még nem ismerte fel, hogy csakis az európai népek egyenlőségének elvei alapján, a szárazföldi hatalmak szabad egyesüléséből létesülhet a békét biztosító nagyhatalmi organizáció.

Igazi történeti hivatását nem ismerte fel. Bukásával magával temeti a világkonszolidáció megteremtésének a lehetőségét is. Bukása ezért lényegében az európai szárazföldi integráló gondolatkör csődje. Reakciója: a nemzetek elkülönüléssel adódó gazdasági autarkia kora.

A kimerült, de meg nem békélt Európa felett a Szent Szövetség örködik. De ez hangzatos célok hirdetése mellett a benne foglalt államok önző érdekképviseelője,

aminek szükségképpen következménye az egymást követő háborúk sűrű sorozata egészen 1871-ig.

Ha sokan az 1914-ben kitört első világháborút a napóleoni idők utóregésének tekintik, abban aligha tévednek, vagyis hogy Európa akkori politikai elrendezése a véres háborúk csíráját hordozta magában. De ehhez társultak még más olyan lappangó háborús kórokozók is, melyek csak a huszadik században váltak igazán virulensekké.

Merészen önző, szűklátókörű imperialisztikus törekvések, tobzódó nacionalizmus, gyorsiramu technikai forradalmi változások éppen elegendő gyuananyagot szolgáltatottak ahhoz, hogy az első szikra világegért idézzen elő.

Nem tartozik feladatunk közé e helyen, hogy ezeket a kórokozókat közelebbről elemezzük. Elégge szemek előtt mutatkoztak be ahhoz, hogy létezésükben ne kételkedjünk.

De van egy másik olyan tényező, melyről kevésbé vagy alig történik említés. Ezt, e helyen érintve, egy szinte megdöbbenő statisztikai adatot kell közölnünk. Ez pedig a következő: amíg a VI. századtól 1800-ig Európa lakosságának a száma nem nagyobb 180 milliónál, addig 1800-tól 1914-ig, tehát alig több mint egy évszázad alatt 190 millióról 460 millióra emelkedett. S a világstatisztika adatait is hozzávéve, míg a föld lakosságának becslési összlétszáma 1800-ban 873 millió, már 1840-ben egy milliárd, 1940-ben 2 milliárd 216 millió. Száz év alatt eszerint a föld lakosságának a száma megkétszereződött.

De amíg a világ "eltömegesedése" megy végbe, addig a kisebb népesség igényeihez szabott társadalmak kapitalista szervezete a világon alig változott. Nem csoda tehát, ha mindenütt a nincstelenség, a proletárok ijesztő seregei szerveződtek meg. Így vált a szociális elégedetlenség a két világháború egyik legerősebb tényezőjévé. Hogy azután az egyes felek miként válogatták össze háborús propagandájuk szövegeit, az a lényegen nem változtat, mert úgy a szövetséges, mint a tengely-hatalmak ugyanazon imminens problémákkal küzdöttek.

A két világegés bizonyította, hogy a világ államainak közös érdekeik és közös problémáik is vannak. Igazolta, hogy ezek külön utakon meg nem oldhatók. Nyilvánvalóvá tette, hogy a világ államai a régi utakon tovább nem haladhatnak!

Most csak az a kérdés: van-e szem a látásra, értelem az ösztönökön az uralkodásra, egyetemes emberi összefogó eszme a nacionalista bárgyúság felett? Mert ettől fog függni az új világrendezés és annak jövő sorsa is.

A világ sorsára, az emberi nem továbbfejlődésére döntő kihatású néhány általunk fentebb érintett egyetemes történeti esemény meggyőzően igazolja, hogy ezeknek a mélyén a világ alakítására törő erővel állunk szemben.

A népek életében is érvényesülő ama biológiai alaptörvényről van szó - hitünk szerint -, amelynek értelmében minden szervezet élni törekszik, létét biztosítani igyekszik és szervi működéseinek a szabályozása felé halad. Ez a törvény áll úgy az egysejtű lényre, mint az emberre, valamint az emberekből szerveződő államokra.

Helytelen ezért a letűnt korok állandóan ismétlődő küzdelmeit, világbirodalom alakítására irányuló törekvéseit egyes világhódítók egyéni vagy népi vállalkozásának tekinteni. Ellenkezőleg: mélyen rejlő erők azok, amelyek sok más tényező együtt-hatásával, ezeket az ismert véres háborúkat kirobbantották. Hogy a költő szavával válaszoljunk:

"Kiket nagyoknak mond a krónika
Mindaz ki hat, megérté századát,
De nem szüle az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd virradni
De a kakas kiált, merthogy virrad."

(Madách Imre: Az ember tragédiája. VII. szín)

A szervezetlenségéből eredő örökös harc, öldöklés, pusztítás készlettel már az asszír és babiloni nagy uralkodókat, hogy lehetőleg a föld urai legyenek, hogy minden nép leigázásával minden környező ellenségtől megszabaduljanak. Ebből a közös talajból hajtottak gyökeret a különben egymástól annyira ellentétes világhatalmi törekvések. Végelemzésben egy a gyökere úgy az ókori perzsa, görög, makedón vagy római világhatalmi törekvéseknek, mint a középkori római szent birodalomnak, a Christiana republicanak, a frank dominium mundinak, a Napóleoni Rajnászövetségnek stb.

Ismételjük, egy nem tudatosodott, csak néhány kiváló szellem előtt derengő történeti erő szakadatlan működésével van dolgunk.

És ebben a vonatkozásban egy egészen érthetetlen jelenséggel találkozunk megint, mint nemegyszer, a szociológiában. Míg a természettudományos gondolkodás ma már minden irányban a történéseknek szigorúan determinált voltát igyekszik elismertetni, addig nemzetközi vagy államközi vonatkozásban a folyton ismétlődő háborúk okhordozójául egyes népeket vagy egyéneket akár állandóan elmarasztalva felelőssé tenni. Igen, lehet ezeknek is szerepe azok felidőzésében; de ezek csak mint

együttható és nem főként jutnak szóhoz. Minél jobban belemélyedünk ui. a világot alakító történeti események tanulmányozásába, annál inkább látjuk azok bekövetkezésének törvényszerűségét abban az irányban, hogy ducunt fata volentem, nolentem trahunt...

A fejtegetéseink élén feltett első kérdésre, hogy a véres világtörténelmi eseményeknek lehet-e valamilyen emberileg felfogható értelme: ebben adtuk meg a feleletet.

A második kérdésünkre, amely így szól: és most merre? - a válaszunk az előzőekből szükségképpen következik.

Ha az ember nem akar továbbra is egyre fokozódó gigászi erők mérkőzésének áldozata maradni, ha nem akarja magát tehetetlen páriaként kiszolgáltatni az öt letiporni mindig kész kegyetlen sorsának, gyökeresen kell szakítania múltjával, egészen új útra kell rálépnie.

Ez pedig az emberi társas közületek természetes fejlődési útja. Az állami organizációk immár eléggé tisztázott kialakulási folyamatából láthatjuk, hogy a fejlődés állandóan arra törekszik, hogy egyre nagyobb és nagyobb társas közületeknek adjon létet. Az egyén, illetve a család gazdasági izoláltságát szükségképpen követi az abból való kilépés és több családnak egy nemzetségbe tömörülése. A létért folytatott harcból kinövő nemzetségek közti háborúskodások ismét a törzsek, majd nemzetek kialakulását idézik elő, s ezen integrálódási folyamat során eljutottunk az állami lét fokáig. De a fejlődés törvényét ismeri félre az, és az államok közti, minden háborús katasztrófa ellenére kibontakozó államközi szervezetekre nincs tekintettel az, aki azt hiszi, hogy a fejlődés itt véget ért.

S ma, amikor még az európai államok közti politikai anarchia mikénti megszüntetése égető világprobléma, addig más vonatkozásban a világ jelenségeit szabályozó tényezők integráló ereje a teljesülés útján jár. Itt van szemünk előtt az európai kultúra gazdag termése minden viharok dacára! Mert ez a színpompás virág mai kifejlődésében a történeti integráló erőknek a hatása, e hatások eredője.

A világtörténelem érdekes paradoxonjaként mutatkozik itt is, mint más vonatkozásban sok más területen, az a jelenség, hogy a világtörténelmet alakító erők a pusztítás mellett az egyes népek kultúrájának a megtermékenyítését is előmozdították. Ha nézzük ui. a sumér, az egyiptomi, a kínai, az asszír-babiloni, föníciai, a héber, az indiai, iráni, a görög, a római kultúrák kialakulását, hogy csak a legfőbbeket említsük, úgy az egyes kultúrkörök több-kevesebb erővel megnyilvánuló kölcsönhatása letagadhatatlan tény.

Európa nyugati népei közös kultúrájukban máris egyesültek, vagy legalább efelé tartanak.

De a politikai integrálódási folyamat is olyan feltartóztathatatlan fejlődési irány, amelyet az időközi szétesési tünetek hátráltathatnak ugyan, de feltartóztatni nem tudnak. Lehet, még százmilliók vérébe és milliárdokban ki sem fejezhető értékek pusztulásába fog kerülni az erők küzdelme. Ki tudná megjósolni? De a törvény előbb vagy utóbb érvényesülni fog.

Memfisz, Babilon, Tirusz, Karthago, Athén, Róma - Budapest a történeti erők útjainak állomásai; de egyben romhalmazaikban mementói annak, hogy a világtörténelmi integráló erők az ezeket fel nem ismerő, azokkal szembeszegülő emberi erőkifejtést kéréhetetlenül tiporják szét, mint pusztító vihar az útjába kerülő gyenge rózsátót.

Ma már mindenki előtt világos, hogy az államok a szélsőséges államközi individualizmus korában sem tudnak kijönni bizonyos államközi organizáció nélkül. A XIX. század második fele óta létesült Nemzetközi Uniók, az Állandó Nemzetközi Bíróság, a Nemzetközi Munkahivatal, a még olyan tökéletlen Nemzetek Szövetsége és az ennek helyébe lépő Egyesült Nemzetek stb. szervezetei eléggé bizonyították.

A most lezárult világháború katasztrófális pusztításait még alig lehet felmérni. De annyi bizonyos, hogy az elpusztult világ felépítése csak közös szervezett erővel lesz lehetséges. A világháború gyuanyagául szolgáló élettér és ezzel összefüggő kérdések csak erős organizáció keretén belül számolhatók fel.

A minden állam közös problémájaként jelentkező szociális kérdés a munkafeltételeknek és létminimumnak nemzetközi egységes szabályozásával oldható meg. De olyan nemzetközi pénzügyi politika nélkül, amely a pénz értékmérő jellegét, annak stabilitását nemzetközi vonatkozásban nem biztosítja, az újjáépítés meg sem is kezdhető. Annak az ideológiának, amely a saját szülőföld és népe szeretetét azonosnak érezte mások hazájának és népeinek a gyűlöletével el kell tűnnie és így tovább.

Az európai ember reazúduló problémái csakis történeti hivatásának fellelővel oldhatók meg. Ez pedig államközi vonatkozásban a szabad, az ember személyi méltóságát elismerő, szociális igazságon nyugvó államok tartózkodásán van meghatározva.

A kis- és középállamok érdeke elsősorban is az ilyen nemzetközi organizálás. Eddig éppen ezek nem akartak hallani ilyen szervezetről. Inkább játszották a nagyhatalmi színjátékot (lásd az alig száz év előtt még török szolgátságban élő balkáni

államok vészes imperialista nagyzási hóbortját), vagyis inkább engedték, hogy belepusztuljanak a részérdekek és nacionalista gyűlölködések örvényében, mintsem megteremtsék a nemzetközi egységes szervezetet. A veszedelem ma még fokozottabb, mert ha erre az útra rá nem lépnek, úgy az egyik vagy másik nagyhatalmi érdekeltiségnek válnak vazallusaivá.

Európai államok egyesüljete, mert ezzel mindent megnyerhettek, e nélkül pedig mindent elveszíttek!

Európai Egyesült Államok!

Jöjjön el a ti országotok!

Kiáltja a sorsáért aggódó európai lélek.

A történelemalkotó tényezők ellentétes feszítő erőkkel telítettek, melyek kimeríthetetlen potenciális energiájukkal állandó mozgásban tartják az egész emberiséget. Ez az a bizonyos örök mozgás, a Herakleitosi pánta rhei... minden életnek éppannyira csírája, mint esetleg meleg ágya. Igen, mert a történelmi feszítő erők hasonlóak a szabályozatlan természeti erőkhöz, melyek éppúgy pusztíthatnak, rombolhatnak, mint amazok.

Az energiák felszabadításának korszakába lépett bele az emberiség. Az atombombával pedig azon válaszút elé került, mit kívánjon: halált vagy életet? Úgy hisszük, az emberi nem történelme folyamán nem állított meg egyszer ily végzetes komolysággal a lét vagy nem-lét kérdése elé.

Sikerül-e a történelemalakító erőket a szervezett békés munkába beleállítani? Lehetséges-e a ma még szuverénnek hívó vagy legalább is magukat annak hirdető államokat nemzetközi építő közösségbe belefogni?

Ezen dől el nemcsak az európai népek, de az egész civilizált világ sorsa.

Az európai egyesült államok esetleges létrejötte ezért a fejlődés folyamán az államközi organizációnak csak egyik állomása lehet. Lépcső a világorganizáció létesüléséhez.

Nevezzük ezt azután az egyesült nemzetek világszövetségének, a világ egyesült államainak, avagy világállamnak - az elnevezés a lényegen nem változtat, vagyis azon a valóságon, hogy az emberiség túljutott az államközi fikciók fenntartásának a lehetőségén, az állami szuverenitás féltényeken őrzött hazug dogmáján, a nemzeti autarkia beteg ideológiáján. Nemzetközi organizáció útján az élet, államközi anarchia süppedő talaján pedig a halál vár reá.

Világ népei egyesüljete!

Mert ezzel életeteket és nemzedékek életmunkájának eddig még épségben megmaradt közös kincseit a biztos pusztulástól menthetitek meg.

Kiáltja a civilizált világ jövőjéért aggódó emberi lélek.

(1945-46, korábban még nem publikált kézirat)